

160 lat poczty w Małkini Górnej (1863-2023).

Służba w latach 1863-1939 w strukturach pocztowych powiatu ostrowskiego oraz w częściach powiatów: węgrowskiego i sokołowskiego.

(artykuł zamieszczony został w Roczniku Ostrowskim nr 8. Rok 2022 pod tytułem: 160 lat poczty w Małkini Górnej (1862-2023), jako ważnego ogniwa w sieci pocztowej powiatu ostrowskiego w latach 1863-1939)

Pocшта w Małkini Górnej powstała w okresie wielkich przemian społeczno-gospodarczych i zawirowań politycznych w Królestwie Polskim. Funkcjonujący dotychczas system pocztowy realizowany był przy pomocy zaprzęgów konnych oraz posłańców pieszych i konnych w oparciu o sieć „traktów głównych pocztowych”, przebiegających po drogach bitych (utwardzonych) i administrowanych przez pocztę oraz płatnych dla innych użytkowników. Dyżurowali przy nich tzw. konduktorzy którzy sprawdzali przejeżdżające pojazdy i pobierali od nieuprawnionych stosowne opłaty. Z traktami pocztowymi łączyła się cała sieć „dróg pocztowych” o niższym standardzie nawierzchni. Na traktach i drogach pocztowych pobudowane były stacje pocztowe w standardowej odległości 20 wiorst jedna od drugiej (około 20 km.), chociaż zdarzały się krótsze i dłuższe odcinki sięgające nawet do 30 wiorst. Na stacjach pocztowych podróżni w ściśle określonym czasie spożywali posiłki i odpoczywali. Główną częścią każdej stacji były jej części techniczne czyli „poczthalterie”. Każda z nich zgodnie z określonym etatem utrzymywała w gotowości liczbę koni pocztowych w celu wymiany zmęczonych w przejeżdżającym pojeździe pocztowym. Sprawdzano również stan techniczny pojazdów i m.in. smarowano osie (odpłatnie dla pojazdów prywatnych). Na terenie powiatu ostrowskiego stacje i poczthalterie istniały w Budach Dybkach i Ostrowie Łomżyńskim oraz w Czyżewie i Nurze. W dobie Powstania Styczniowego funkcjonowało w Królestwie Polskim 111 takich traktów i dróg pocztowych (plus dwa kolejowe). Powstające linie kolejowe stanowiły początkowo część składową i uzupełnienie tego systemu. Nowoczesność nadchodziła jednak dużymi krokami, a to oznaczało, że w zapomnienie odchodzić będą: wygrywający na swoich trąbkach sygnały ostrzegawcze (tak jak dziś pojazdy uprzywilejowane) pocztylioni na koniach, słynne „biegi pocztowe” i „chody pocztowe” oraz stacje pocztowe i etatowe konie w „poczthalteriach”, a przyszłość poczty na długie lata związana będzie z koleją. Stacje pocztowe zastępowane były stacjami kolejowymi a konduktorzy z traktów pocztowych przesiadali się na pociągi kolejowe. Nadchodziła era wagonów i kolejowych ambulansów pocztowych oraz poczt peronowych. Zmiany potrzebowały jednak czasu i rozłożone zostały na dziesiątki lat.

Początki funkcjonowania „Ekspedycji pocztowej nr 316” w Małkini.

W przeddzień wybuchu Powstania Styczniowego w Królestwie Polskim ogłoszono oficjalnie, że w Małkini otwarto Ekspedycję Pocztową¹. Utworzenie poczty w tej niewielkiej wsi mazowieckiej, było ściśle powiązane z faktem wybudowania tu stacji kolejowej na Drodze Żelaznej Warszawsko-Petersburskiej. Wcześniejsze doświadczenia z kolei Warszawsko - Wiedeńskiej wskazywały, że następuje ciągły wzrost przewozu ludzi i poczty drogą kolejową maleje zaś rola poczty konnej.

¹ Cyrkularz Zarządu Poczty w Królestwie Polskim nr 1 z 4 lutego 1863 r., s. 7

Stacje kolejowe ułatwiały ten proces umożliwiając przesyłanie i dystrybucję poczty do okolicznych miast i większych skupisk ludzkich, dlatego też przygotowania i prace do otwarcia poczty w Małkini trwały niemal równolegle z budową obiektów stacyjnych. Jednak nie połączenia pocztowe legły u podstaw podjęcia decyzji o budowie tej kolei. Plany i założenia władz carskich co do użycia tej kolei były inne. Droga Żelazna Warszawsko-Petersburska miała służyć przede wszystkim jako środek transportu do szybkiego przemieszczania wojsk w celu zabezpieczenia pod względem militarnym tego regionu cesarstwa. Połączenia pocztowe były stawiane na dalszych miejscach celowości jej funkcjonowania. Świadomość tego stanu rzeczy powodowała, że o budującej się kolei pisano w warszawskich gazetach z dosyć umiarkowanym entuzjazmem. Odcinek Warszawa-Białystok Drogi Żelaznej Petersbursko-Warszawskiej (DŻP-W) został oddany do użytku w maju 1862 roku. Druga połowa 1862 roku upłynęła na zgrywaniu wszystkich członów kolejowych i pocztowych w celu jak najlepszego ich przygotowania do regularnej eksploatacji. Zwiększano też stopniowo częstotliwość kursowania pociągów na tej trasie. Oficjalnie całą linię kolejową Warszawa - Petersburg otwarto 27 grudnia 1862 roku i w tym dniu uruchomiono regularne kursowanie pociągów osobowych na tej trasie. W prasie warszawskiej pomniejszono znaczenie tego historycznego wydarzenia przedstawiając je jako kolejne ułatwienie w przewozie przesyłek pocztowych². W gazetach ukazały się tylko informacje, że odtąd wszystkie przesyłki listowe do wymienionych w zamieszczonym komunikacie guberni rosyjskich (od Białegostoku do Syberii) będą wysyłane pociągiem odjeżdżającym z Warszawy o godz. 11.05. Podano jednocześnie regulamin dostarczania tych przesyłek. Można było je nadawać zarówno w urzędach jak i bezpośrednio do służby pocztowej w wagonach³. W następnej kolejności oficjalnie ogłoszono otwarcie nowych placówek pocztowych. Komunikat Zarządu Poczty informował, że w dniu 21 stycznia 1863 roku otworzono szereg nowych ekspedycji pocztowych w tym w Małkini (stosowana wówczas nazwa „Małkiń”) pod nazwą „ekspedycja pocztowa” nr 316⁴. W części opisowej uzasadniano, że skutkiem wprowadzonego przewożenia codziennie drogą żelazną Warszawsko-Petersburską korespondencji zwyczajnej listowej i gazet otwiera się z dniem 21 stycznia 1863 roku nowe ekspedycje pocztowe na tej kolei na odcinku Warszawa-Białystok. Otwarto je na wszystkich nowo powstałych stacjach (oprócz stacji kolejowej w Zieleńcu, dzisiejszym Sadownem Węgrowskim)⁵. Ekspedycje powstały m.in. w Łochowie o nr. 315, Małkini o nr. 316, Średnicy (Szepietowie) o nr. 317 i w Łapach o nr 318⁶. Ponadto przy tej linii kolejowej funkcjonowała już ekspedycja pocztowa nr 51 w Czyżewie, która dotychczas obsługiwała połączenia z Łomżą i Siedlcami przy pomocy tzw. „poczty wózkowej”.

W 1958 r. w Królestwie Polskim wprowadzono jednolitą numerację urzędów i ekspedycji pocztowych. Nadano wówczas numery wszystkim 28 okręgowym urzędom pocztowym i ekspedycjom pocztowym w tych okręgach (pierwszy numer danego okręgu pocztowego otrzymywał zawsze urząd pocztowy okręgowy). Nadany numer był jednocześnie numerem kasownika do kasowania ważności znaczków pocztowych (marek pocztowych) naklejanych na przesyłki. Zastosowanie zaś jednolitych kasowników było związane z wprowadzonym w marcu 1958 roku obowiązkiem kasowania znaczków pocztowych specjalnym stemplem numerowym, przypisanym do konkretnych poczt⁷. Dotychczas kasowano ważność znaczków pocztowych przekreślając je ręcznie atramentem lub ołówkiem na krzyż. Powstającym nowym ekspedycjom pocztowym nadawano kolejne numery zgodnie z prowadzonym centralnym wykazem. Okręg Pocztowy nr 6 w Pułtusku obejmujący teren dzisiejszych powiatów: ostrowskiego, ostrołęckiego, wyszkowskiego i pułtuskiego otrzymał dla swoich placówek numery od 45 do 54. Obejmował on istniejące placówki pocztowe z rejonu dzisiejszych powiatów: ostrowskiego, ostrołęckiego, wyszkowskiego i pułtuskiego. Ekspedycja pocztowa w Małkini włączona została do tego okręgu

² Gazeta Polska, nr 295 z 27 XII 1862 (fakt ten zamieszczony został na stronie drugiej i mniejszą czcionką jak inne informacje obok. Natomiast wszystkie inne i mniej ważne wydarzenia z kolei Warszawsko-Wiedeńskiej czy Warszawsko-Bydgoskiej były skrętnie odnotowywane i umieszczane zazwyczaj na stronie pierwszej)

³ Kurier Warszawski, nr 295 z 27 XII 1862.

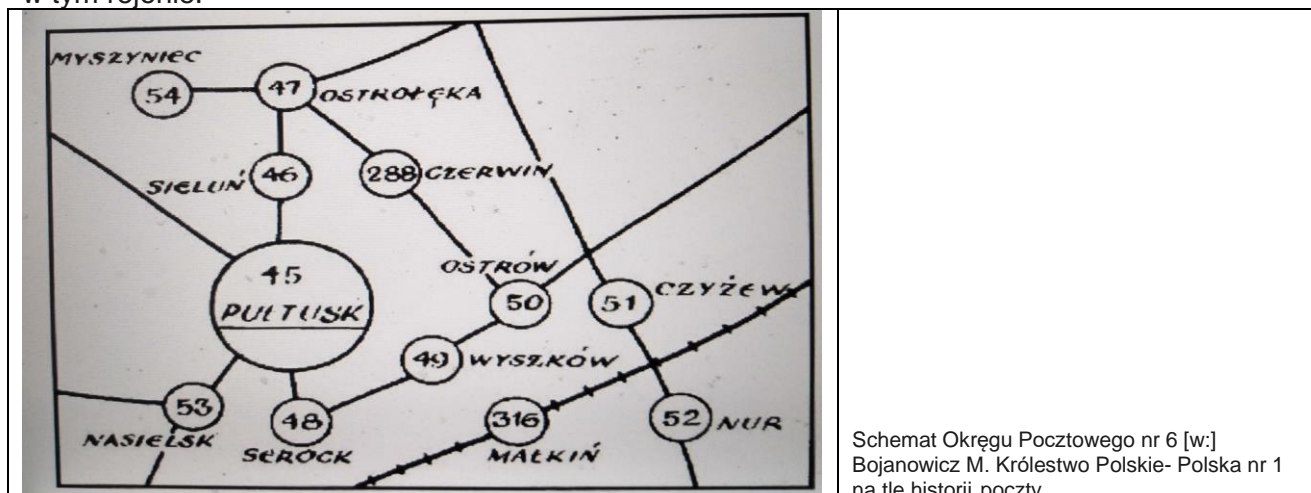
⁴ Cyrkularz Zarządu Poczty w Królestwie Polskim nr 1 z 4 lutego 1863 r., s. 7

⁵ Tamże...

⁶ Ostatnią, założoną ekspedycją pocztową na tej trasie kolejowej była ekspedycja w Tłuszczu o nr. 322

⁷ Szerzej w: P. Drzewiecki, 150 lat polskiego znaczka pocztowego (wyd. internetowe, dostęp 28.12.2021 r.)

pocztowego i stanowiła razem z ekspedycją pocztową w Czerwinie najmłodsze placówki tego typu w tym rejonie.

Schemat Okręgu Poczтового nr 6 [w:]
Bojanowicz M. Królestwo Polskie- Polska nr 1
na tle historii poczty

Ekspedycja pocztowa w Małkini Górnej, zgodnie z przeznaczeniem miała obsługiwać kierunek Ostrow Łomżyński i Ostrołękę. Jednak na realizację tych planów trzeba było poczekać ze względu na wybuch Powstania Styczniowego i przerwanie dalszych planów jej rozbudowy. Pierwszy atak powstańców na stacji kolejowej w Małkini miał miejsce już 23 stycznia 1863 roku a następnego dnia przybył z Warszawy pociąg powstańczy. Urządzenia kolejowe, telegraficzne i pocztowe zostały zniszczone. W wyniku wprowadzonych represji odwieszono na obszarze Królestwa Polskiego stan wojenny oraz utworzono sieć „wojennych oddziałów” do przywrócenia porządku. Odrębne oddziały wojenne ustanowiono dla kolei żelaznych. Oddział wojenny dla Kolei Żelaznej Petersbursko – Warszawskiej z zadaniem utrzymania porządku na terenach przez które przebiegała ta linia (od Narwi w rejonie Łap-do Warszawy) miał swoją główną siedzibę w Czyżewie (druga część sił głównych tego oddziału stacjonowała w Łochowie). Ponadto na stacjach kolejowych na wschód od rzeki Bug: m.in. w Małkini i w Łapach zakwaterowano mniejsze oddziały manewrowe w sile dwóch szwadronów jazdy każdy (dwóch sotni Kozaków), do ochrony urządzeń stacyjnych, szlaku kolejowego oraz mostów na Bugu i Narwi. W takich przypadkach wojsko zajmowało na kwatery w pierwszej kolejności pomieszczenia państwowe w tym: poczt i ekspedycji pocztowych, mających wówczas również stosowne zaplecza gospodarcze (m.in. stajnie). Podobny los spotkał również ekspedycję pocztową w Małkini. W związku z tym, że ruch przesyłek pocztowych w Małkini był jeszcze niewielki, władze wojskowe postanowiły działania ekspedycji zawiesić. Sytuacja zaczęła się zmieniać w końcowej fazie powstania, kiedy to zajęte budynki pocztowe były stopniowo przekazywane przez wojsko instytucjom pocztowym.

Po upadku powstania i zniesieniu czasowych ograniczeń przywrócono działalność ekspedycji pocztowej w Małkini. Pełne wykorzystanie poczty wymagało jednak wprowadzenia regularnych połączeń z pocztą w Ostrowi i dalej z Ostrołęką. Pisały o tym gazety warszawskie, przedrukowując Zarządzenia Zarządu Poczty i informując, że w celu udogodnienia komunikacji pocztowej zaistniała potrzeba wprowadzenia kolejnych zmian. Donoszono m.in., że zmiany dotyczą usprawnienia połączenia między Małkinią a Ostrowią, gdzie wprowadzono trzy razy w tygodniu regularne połączenia pocztowe, zwane „biegami poczt”. Realizowano je za pomocą tzw. „poczty wózkowej”. Ponadto w celu skomunikowania trzech szlaków: kolejowego w Małkini, drogowego, biegnącego z Warszawy do Białegostoku w Ostrowi oraz głównego drogowego traktu pocztowego do Rosji, przebiegającego przez Ostrołękę, utworzono dodatkowe połączenie z Ostrowi przez Czerwin do Ostrołęki, trzy razy w tygodniu, też przy użyciu poczty wózkowej⁸.

Upadek powstania to również koniec pewnej epoki rozwoju i autonomii poczt w Królestwie Polskim. Poczta utraciła całkowicie samodzielność i w 1865 roku została zreorganizowana na wzór rosyjski. Zaprzesano również prowadzenia rejestru i nadawania kolejnych numerów nowo powstającym placówkom. Z tego okresu zachował się w zbiorach numizmatycznych tylko jeden egzemplarz znaczka polskiego oraz jeden egzemplarz znaczka rosyjskiego z widocznym

⁸ Kurier Warszawski, nr 9 z 12 I 1866r, oraz Gazeta Polska nr 7 z 10 I 1866.

stemplem ekspedycji z Małkini z nr. 316⁹. W nowych strukturach poczta w Małkini wchodziła w skład w skład Grodzieńskiego Okręgu Poczty i Telegrafów

Poczta w Małkini w ostatnich dziesięcioleciach XIX wieku

Kolejne lata to stopniowy rozwój poczty w Małkini. Oprócz ekspedycji przesyłek drogą kolejową realizowana była w coraz większym zakresie obsługa terenowa¹⁰. Początkowo poczta w Małkini przez wiele lat obsługiwała w macierzystej gminie Orło tylko dwie wsie: Małkinię Górną i Małkinię Dolną, pozostałe, w tym najbliższe: Przewóz, Błędnicę czy Glinę obsługiwała poczta z Ostrowi. Sytuacja taka była efektem funkcjonowania jeszcze starego systemu podziału odpowiedzialności pocztowej. Inne wsie sąsiedzkie w tym najbliższe jak: Zawisty czy Rostki z gminy Zaręby Kościelne obsługiwała z kolei poczta z Nura. Poczcie w Małkini wyznaczono natomiast do obsługi tereny z drugiej strony rzeki Bug w guberni siedleckiej, w powiatach węgrowskim i sokołowskim. Były to wszystkie wsie ówczesnych gmin Płatkownica i Prostyń oraz część gmin Olszew (wieś Rytela Świątkie) i Sadowne (wieś Zieleniec). Po wybudowaniu w 1887 roku kolei z Siedlec do Małkini a następnie w 1893 roku z Małkini do Ostrołęki i Czerwonego Boru (będącego stacją przeładunkową dla Łomży) sytuacja uległa zmianie. Małkinia stała się stacją węzłową i przeładunkową dla przesyłek pocztowych w czterech kierunkach. Zbędna stała się wówczas poczta wózkowa a przesyłki pocztowe zaczęto przewozić w kierunku Ostrowi, Ostrołęki i Łomży koleją. Na tej trasie kursował codziennie pociąg „pocztowo-towarowo-pasażerski”. Jak wskazywała nazwa, oprócz pasażerów i towarów przewożono nim przesyłki pocztowe z kierunku warszawskiego i siedleckiego do Ostrowi i dalej: Ostrołęki i Łomży. Pociąg odjeżdżał codziennie z Małkini o godz. 12.43 czasu warszawskiego, aby po 40 minutach jazdy dojechać do następnej stacji: Komorowa, oddalonej od Małkini o 19 km. Po 25 minutowym postoju związanym m.in. z przeładunkiem poczty, pociąg ruszał do stacji kolejnej na tej trasie tj. Gucina¹¹. Takiego samego rodzaju pociąg przybywał z Ostrołęki do Małkini o godz. 5.23 po południu. Pocztcy mieli 32 minuty czasu na przeładunek poczty do Warszawy, ponieważ o godz. 5.55 odjeżdżał pociąg z Małkini w tym kierunku. Pociąg z i do Ostrołęki przewoził również pasażerów mając w swoim składzie wagony osobowe I, II i III klasy. Cena biletu z Małkini do Komorowa k. Ostrowi kosztowała odpowiednio: w kl. I- 70 kopiejek, w kl. II-42kop. oraz w kl. III-28 kop.

Na skutek kolejnych reorganizacji struktur pocztowo-telegraficznych utworzony został w Małkini Oddział Poczta-Telegraficzny (1 z 6 w guberni łomżyńskiej)¹². Zwiększały się również dla oddziałów zadania w terenie. Dotyczyło to szczególnie placówek takich jak Czyżew czy Małkinia (zauważalne było jednocześnie ograniczanie zadań poczt, które nie miały dostępu do telegrafu np. Nur). Dość szczegółowo ówczesną strukturę poczty przedstawia Przewodnik po Królestwie Polskim wydany w latach 1900-1902, zawierający wykaz wszystkich miejscowości w Królestwie. Oprócz szeregu innych użytecznych wiadomości określał on dość dokładnie adresy każdej z miejscowości w tym urzędu pocztowego i telegraficznego obsługującego konkretną miejscowość. Wskazywał jednocześnie sposób dojazdu do miejscowości podając najbliższą stację kolejową. Ze względu na swoją zawartość używany był przez instytucje pocztowe jeszcze w okresie międzywojennym¹³.

Kolej a przemiany systemu pocztowego.

Otwieranie nowych kierunków pocztowych w oparciu o kolej prowadziło nieuchronnie do zmniejszania roli pocztowej komunikacji konnej i w efekcie do likwidacji dotychczas funkcjonującego sposobu przemieszczania się. Oparty był on głównie o sieć „traktów głównych pocztowych” administrowanych przez pocztę i płatnych dla innych użytkowników oraz dróg pocztowych zwyczajnych¹⁴. W sumie według spisu i numeracji nadanej w 1860 roku, sieć

⁹ M. Bojanowicz, Królestwo Polskie Polska nr 1 na tle historii poczty, Ateneum 1993, str.148 i nast.

¹⁰ Szerzej w: I. Zinberg, Skorowidz Królestwa Polskiego, tom I i II, Warszawa 1877.

¹¹ „Pamiętna Książka” w Łomżyńskiej Guberni na 1898 rok (wydanie w języku rosyjskim), dostęp internetowy z dnia 18.01.2022 r.

¹² Szerzej o strukturze poczt i telegrafów w guberni w: „Pamiętna Książka” w Łomżyńskiej Guberni na 1887 rok (wydanie w języku rosyjskim), dostęp internetowy z dnia 18.01. 2022 r.

¹³ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczty i Telegrafów nr 43 z 24 września 1921 (zmiana nazwy miejscowości „Carska Łaska” na Zgłeczewo Panieńskie

¹⁴ Więcej w: Tabela Traktów Pocztowych w Królestwie Polskim ułożona w styczniu 1860 roku, wyd. internetowe, dostęp 21.12.2021 r.

pocztowa składała się w Królestwie Polskim ze 113 traktów i dróg pocztowych (w tym dwie drogi żelazne z Warszawy do Katowic i dalej do Prus oraz odnoga do Szczakowej i dalej do Austrii)¹⁵. Funkcjonowało na tych traktach i drogach łącznie 293 urzędów i stacji pocztowych. Najważniejszy we wschodniej części Mazowsza był trakt nr 1 biegnący z Warszawy do Kowna i dalej do stolicy cesarstwa rosyjskiego Petersburga. Był to trakt bity (utwardzony) na całej długości. Przebiegał z Warszawy przez Jabłonnię, Serock, Pułtusk, Ostrołękę, Łomżę, Grajewo, Augustów, Suwałki, dalej do Kowna i Petersburga. Ważnym i najbliższym traktem pocztowym dla Małkini był też przebiegający przez powiat ostrowski trakt nr 18 z Warszawy do Białegostoku, biegnący przez: Jabłonnię, Serock, Wyszaków, Budy-Dybkę k. Ostrowi, Ostrowo Łomżyński, Zambrów. Na tym trakcie pocztowym funkcjonowała regularna poczta wózkowa i konna dwa razy w tygodniu. Popularnymi i powszechnymi rodzajami ówczesnej poczty były:

- poczta wózkowa przewożąca listy. Były to małe pojazdy, najczęściej dwukołowe, ciągnięte przez jednego konia. Na niektórych trasach można było przewozić pocztą wózkową również ludzi, maksymalnie trzy osoby. Wówczas obowiązkowo takie powozy (wózki lub zamiennie bryczki) musiały być ciągnięte przez dwa lub trzy konie w zależności od tego ilu pasażerów jechało);
- poczta konna przewożąca listy i drobne przesyłki (był to pocztylion na koniu);
- poczta piesza: posłaniec pocztowy przenoszący przesyłki pocztowe. Był to popularny środek przenoszenia przesyłek, stosowany jeszcze w latach Polski międzywojennej (tzw. chody pocztowe).

Do przewozu listów i pakietów najczęściej kierowany był pocztylion na koniu (ciężar ładunku nie mógł przekraczać trzech funtów). Pocztylion na koniu miał obowiązek przejechać 12 wiorst w ciągu godziny drogą bitą oraz 10 wiorst drogą zwyczajną, za każdy kwadrans spóźnienia płacił karę w wysokości 30 kopiejek. Przesyłki o wadze powyżej 3 funtów wyprawiano przy pomocy poczty wózkowej, natomiast pieniądze przesyłano bryczką zaprzęgniętą w dwa konie z dodatkową eskortą. Ponadto na życzenie klienta i za specjalną opłatą mogła wyruszyć o każdej porze tzw. poczta kurierska (przeważnie był to pocztylion na koniu), lub ekstrapoczta (powóz). Czas pokonywania trasy w tych wypadkach był krótszy jak poczty normalnej. Kurier na koniu miał obowiązek przejechać 15 wiorst na drogą bitą i 12 drogą zwykłą. Powóz ekstrapoczty musiał pokonać w ciągu godziny 12 wiorst na trakcie pocztowym (drodze bitej) i 8 wiorst na drodze zwyczajnej. Cały ten system nie sprostał jednak nowoczesnym rozwiązaniom i u schyłku XIX wieku nastąpił koniec ery poczty konnej, chociaż pocztowy transport konny był używany jeszcze w niektórych regionach przez dziesiątki lat. Należy podkreślić, że rozwój przewozów na linii kolejowej Warszawa-Petersburg doprowadził najpierw do zauważalnego spadku roli głównego traktu pocztowego nr 1 z Warszawy przez Ostrołękę i Łomżę do Kowna a następnie jego likwidację. Podobny los spotkał trakt nr 18. W ramach przebudowy systemu zlikwidowano m.in. system biegów poczt na trasie Warszawa-Białystok przy pomocy poczty wózkowej. W związku z tym dwie stacje przepręgowe (poczthalterie) w Budach Dybkach koło Ostrowi oraz w Mężeninie na tej samej trasie stały się niepotrzebne i również zostały zlikwidowane¹⁶.

Poczta na przełomie wieków (kontora pocztowa w Małkini)

U schyłku XIX wieku poczta i telegraf w Małkini była już prężnym i znaczącym ośrodkiem. Po kolejnych zmianach organizacyjnych małkiniscy pocztowcy i telegrafisci świadczyli usługi nie tylko na terenie swojej gminy czy sąsiednich a także na terenach sąsiednich powiatów. Swoim zasięgiem poczta małkińska obejmowała wówczas:

- większość wsi z macierzystej gminy Orło (część z nich jak m.in. Brok i Kaczkowo było w dalszym ciągu obsługiwane przez pocztę w Ostrowi);
- większość wsi gminy Zaremby Kościelne: od Zakrzewa Słomy aż po Kietlankę z Zarębami łącznie;
- wszystkie wsie gminy Prostyń m.in. z Treblinką, Grądami, Poniatowem (powiat węgrowski);
- część wsi gminy Olszew z powiatu sokołowskiego (m.in. Rytele Święckie, Rytele Wszółki, Rytele Suche)¹⁷.

¹⁵ Tamże...

¹⁶ Kurier Warszawski nr 9 z 12 I 1866, oraz Gazeta Polska nr 7 z 10 I 1866.

¹⁷ Szerzej w: A. Bobiński, J. M. Bazewicz, Przewodnik po Królestwie Polskim, T I, Warszawa 1900r, T II, Warszawa 1902 rok.

Zmiany te świadczą o wzroście znaczenia poczty w Małkini w regionie. Urząd Poczta-Telegraficzny w Małkini nazywany był już wówczas „kontorą pocztową- czyli biurem pocztowym”¹⁸. Należy jednak pamiętać, że przydzielenie w tamtych czasach określonego terenu do obsługi przez konkretną placówkę pocztową miało trochę inne znaczenie jak w czasach dzisiejszych. Nie funkcjonowali jeszcze w terenie listonosze, wiadomości i pisma urzędowe rozwozili lub roznosili posłańcy gminni, rzadziej pocztowi. Uwłaszczenie chłopów, i co za tym, upodmiotowienie tej warstwy społecznej spowodowało, że wzrastała stopniowo liczba pism urzędowych kierowanych do mieszkańców wsi. Aby ułatwić przesyłanie tej korespondencji, konieczne stało się przyporządkowanie wsi i miejscowości do poszczególnych placówek pocztowo-telegraficznych. Obecność poczty w lokalnych społecznościach stawała się coraz bardziej niezbędna, a nawet pożądana. Godnym do popularyzacji jest przykład starań ówczesnych mieszkańców Zaręb Kościelnych o utworzenie w ich osadzie placówki pocztowej. Osada ta nie posiadała w tych czasach bezpośredniego dostępu do kolei żelaznej ani poczty i była obsługiwana przez stację kolejową, pocztę i telegraf w Małkini. Jednak starania jej mieszkańców na czele z właścicielem apteki p. Zalewskim doprowadziły do tego, że 14 grudnia 1901 roku została tam otwarta placówka pocztowa. Urząd pocztowy z Małkini ustanowił z tą placówką połączenie za pomocą tzw. „poczty wózkowej” i w ten sposób Zaręby Kościelne powiększyły liczbę poczt w regionie. Oznaczało to jednak dodatkowe koszty. Za całoroczne utrzymanie personelu pocztowego w tej placówce musieli płacić mieszkańcy Zaręb ze swojej wspólnej kasy¹⁹. Poczta w Zarębach przetrwała jednak te trudności finansowe i rozwijała się. Po otwarciu tej placówki stan poczt w powiecie ostrowskim na początku XX wieku przedstawiał się następująco:

- dwa duże urzędy pocztowo-telegraficzne (kontory pocztowo- telegraficzne) w Ostrowie Łomżyńskim i w Małkini;
- oddział pocztowo-telegraficzny w Czyżewie;
- dwie poczty w Nurze i w Zarębach Kościelnych²⁰.

Wspomniano już, że struktura podległości wszystkich poczt i urzędów pocztowych oraz polityka kadrowa była wówczas dość ściśle scentralizowana. W skład Grodzieńskiego Okręgu Poczty i Telegrafów wchodziły wówczas wszystkie urzędy pocztowo-telegraficzne z guberni grodzieńskiej, lubelskiej i łomżyńskiej. Naczelnik okręgu przy pomocy urzędników swojego biura, bezpośrednio kierował pracami podległych placówek w terenie. Jedną z jego ważniejszych prerogatyw była polityka personalna. Z analizy korespondencji służbowej naczelnika małkińskiej kontory wynika, że stosowano wówczas dość dużą i częstą wymianę na wszystkich stanowiskach służbowych od pocztyliona poprzez urzędników pocztowych do kontrolerów i pomocników naczelników. Przenoszono wówczas nie tylko w pionie, w drodze awansu, ale przede wszystkim w strukturach poziomych. Kierowani byli do Małkini w celu pełnienia dalszej służby pocztowcy zarówno z guberni łomżyńskiej jak i oddalonych rejonów guberni grodzieńskiej czy lubelskiej. Przenoszonym służbowo pracownikom poczt zapewniano kwaterę służbową lub wypłacano dodatek na wynajęcie kwatery. Związane to było ze stanem cywilnym danej osoby i zajmowanym stanowiskiem. Pocztylioni przeniesieni do Małkini i uprawnieni do tego dodatku otrzymywali od 24 do 72 rubli na rok. Pensja ich zaś wynosiła od 240 do 300 rubli rocznie. Przybyły ze Słonima do Małkini w 1914 roku pocztylion Zachary Czygarin, do pełnienia służby również na stanowisku pocztyliona, otrzymał 240 rubli pensji rocznie oraz 24 ruble dodatku mieszkaniowego. Urzędnicy biurowi natomiast otrzymywali z reguły dodatek mieszkaniowy w wysokości 72 rubli rocznie. Np. pocztylion z Ostrowi Izidor Gowinowicz przeniesiony służbowo do Małkini na wyższe stanowisko urzędnika poczty z klasą zaszeregowania VI, otrzymał dodatek mieszkaniowy w wysokości 72 rubli na rok. Takiej samej wysokości dodatek otrzymała też urzędniczka pocztowa VI klasy z kontory małkińskiej Lidia Wasilewska. Natomiast nieuprawniony do dodatku urzędnik pocztowy Michał Porecki, przeniesiony z oddziału pocztowego z Małoryty z Guberni Grodzieńskiej, otrzymał kwaterę służbową²¹.

¹⁸ Nazwa „kontora pocztowa” z polska” kantora” czyli wyższe biuro pocztowe była stosowana wówczas do dużych jednostek pocztowych np. w Łomży. M.in w gazecie Echa Płockie i Łomżyńskie nr 6 z dnia 21 I 1899, s.1 jest komunikat o zmianach personalnych w kantorze w Małkini.

¹⁹ Echa Płockie i Łomżyńskie nr 102 i103 z grudnia 1901.

²⁰ APŁ, Obzor Guberni Łomżyńskiej za 2004 rok.

²¹ APŁ, sygn. akt 5/623/6/-/11

<p>Nagłówek oficjalnych druków firmowych Naczelnika Poczty w Ostrowi w okresie przed I Wojną Ś</p>	<p>Nagłówek oficjalnych druków firmowych Naczelnika Poczty w Małkini w okresie przed I Wojną Św.</p>	<p>druk decyzji personalnych.</p>

(APŁ)

Oprócz poczt cywilnych, podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych funkcjonowały również w terenie poczty wojskowe. Niewiele jest jednak dostępnych źródeł archiwalnych o pocztach pracujących dla potrzeb wojska w regionie ostrowskim. Wiadomo z nielicznych archiwaliów, że w powiecie ostrowskim takie urzędy pocztowo-telegraficzne w koszarach w Komorowie oraz w Wojskowym Obozie Ćwiczbym w Gąsiorowie k. Małkini. W koszarach w Komorowie przed I Wojną Światową stacjonowały jednostki wojskowe 6 Dywizji Piechoty. Jedną z nich był 23 Niżowski Pułk Piechoty im. księcia Generał- Feldmarszałka Sałtykowa. Utworzona baza administracyjna dla funkcjonowania tego pułku nosiła nazwę od patrona pułku „Sztab Sałtykowski”. Instytucja ta zajmowała się różnymi sferami życia garnizonowego w tym i cywilnego. M.in. funkcjonowała tu szkoła dla dzieci rodzin wojskowych. Z zachowanej korespondencji między Naczelnikiem Okręgu Poczty i Telegrafów w Grodnie a naczelnikiem Kontory Poczty-Telegraficznej w Małkini wynika, że w przededniu wybuchu wojny w ramach tego sztabu funkcjonował też urząd pocztowo-telegraficzny o tej samej nazwie²². 23 kwietnia 1914 Naczelnik Urzędu w Małkini otrzymał polecenie natychmiastowego skierowania swojego pomocnika Iwana Mielencewa do Sztabu Sałtykowskiego w celu objęcia przez niego z dniem 1 maja funkcji Naczelnika tutejszego Urzędu Poczty-Telegraficznego. Jednocześnie powiadomiono naczelnika w Małkini, że na miejsce przenieszonego do Komorowa Mielencewa przybędzie z Urzędu Poczty-Telegraficznego z Lublina urzędnik V klasy zaszeregowania Paweł Lipiński. Sprawy z Pawłem Lipińskim nieco się skomplikowały, bo jak donosił z kolei Naczelnik Kontory Lubelskiej swojemu odpowiednikowi w Małkini, skierował on właśnie tego samego Pawła Lipińskiego do pełnienia służby w Gąsiorowskim Wojskowym Obozie Ćwiczbym na stanowisku Naczelnika Obozowego Urzędu Poczty-Telegraficznego. Polecenie delegowania tego samego pracownika w dwa różne miejsca, wydane zostało pomyłkowo, jak wskazywała późniejsza wymiana pism w tej sprawie, przez urzędników z biura Naczelnika Okręgu Poczty i Telegrafów w Grodnie ²³. Stosunkowo mało jest też materiałów na temat okoliczności utworzenia poczty w Broku. Jak stwierdza w swojej najnowszej monografii tych ziem prof. A. Dobroński, poczty w Broku nie było do 1914 roku²⁴. Potwierdzają to dokumenty wskazując jednocześnie, że w tym okresie utworzono jednak pocztę w Broku, tylko nieco później. Najprawdopodobniej została otwarta już w czasie działań wojennych na przełomie 1914/1915 roku lub na początku 1915 roku. Jak wynika z załączonego dokumentu, funkcjonowała na pewno w czerwcu 1915 roku.

²² APŁ, sygn. akt 5/623/6/-/11

²³ Tamże...

²⁴ A. Dobroński, Ziemia Ostrowska do 1914 roku, Ostrów Mazowiecka 2021, s.82

Służbowa karta pocztowa, służąca do przesyłania oficjalnych informacji służbowych. Na karcie widoczny stempel poczty w Broku z datownikiem z czerwca 1915 roku²⁵.

Ponadto poczta w Broku figuruje w oficjalnym wykazie poczt i urzędów pocztowo-telegraficznych, ewakuowanych do Rosji w 1915 roku z Guberni Łomżyńskiej²⁶. Losy tej poczty i jej personelu zostały ujęte poniżej przy omawianiu przymusowej ewakuacji tych urzędów w lipcu 1915 roku i ich pobytu w głębi Rosji. Tak więc stan organizacyjny poczt w powiecie ostrowskim przed ich likwidacją i wywózką na skutek działań wojennych w lipcu 1915 roku przedstawiał się następująco:

- kontora pocztowo- telegraficzna klasy IV w Ostrowie Łomżyńskim;
- dwie kontory pocztowo-telegraficzne klasy VI w Czyżewie i w Małkini;
- trzy urzędy pocztowo-telegraficzne: w Zarębach Kościelnych w Komorowie (wojskowy) i w Gąsiorowie (woskowy);
- dwie poczty w Broku i w Nurze.

Nieznane są bliżej po wybuchu I Wojny Światowej dalsze losy poczty w Gąsiorowie. Natomiast urząd pocztowo-telegraficzny z Komorowa tzw. „Sztab Sałytkowski” został ewakuowany razem ze wszystkimi urzędami z okręgu grodzieńskiego i podzielił ich los.

I Wojna Światowa i ewakuacja w głąb Rosji (przymusowe „bieżeństwo” pocztowców)

Dla pocztowców i kolejarzy wojna oznaczała przymusową emigrację w głąb Rosji. Zwykli ludzie uciekali na wschód często ze strachu lub działającej antyniemieckiej propagandy. Ludzi tych nazywano bieżeńcami (uchodźcami) a ten etap wojenny „bieżeństwem”. Kolejarze i pocztowcy ewakuowani byli razem z całym sprzętem i wyposażeniem urzędów z woli carskich władz. Nie byli więc klasycznymi bieżeńcami, jednak dzielili podobny los i w obiegowych opiniach zaliczani byli do nich. Nie ominął ten problem również innych mieszkańców Małkini i sąsiednich wiosek czy miejscowości²⁷. Rozwój sytuacji militarnej w 1914 roku i realne zagrożenie przeniesienia się działań wojennych w głąb Królestwa Polskiego spowodował, że władze carskie rozpoczęły już jesienią przygotowania a następnie ewakuację wszystkich rządowych instytucji i urzędów razem z ich pracownikami w głąb Rosji. Podstawą prawną był Ukaz z 20 sierpnia 1914 r. „O wywozie na rachunek rządu, w wojennych okolicznościach rządowego majątku, rządowych instytucji, pracowników i ich rodzin” i wydanych na jego podstawie decyzji oraz instrukcji ministra spraw wewnętrznych oraz gubernatora łomżyńskiego²⁸. Na mocy tych rozporządzeń rozpoczęto powszechną ewakuację kolei, poczt, urzędów administracji, szkół, banków itd. Obowiązkowemu wywiezieniu podlegały m.in. weksle, depozyty, dokumenty bankowe, papier stemplowy, plany urzędzeń, plany pomiarowe, umowy kupieckie, książeczki oszczędnościowe kas, rachunki szyfry, dokumentacja sądowa, kolejowa, szkolna, itd. Z urzędów pocztowych spakowano i wywieziono wszystkie akta, walory i przesyłki pocztowe. Spakowano również cały sprzęt telefoniczno-telegraficzny, wyposażenie biur i urzędów w tym: maszyny do pisania, samochody, konie. Cały ten majątek razem z pracownikami i często z ich rodzinami wywieziono do dalekich rejonów Rosji. Z guberni łomżyńskiej (razem z nowo dołączonym powiatem węgrowskim) ewakuowano 29 urzędów pocztowo-telegraficznych oraz 8 mniejszych urzędów pocztowych, razem 37 placówek pocztowych

²⁵ AAN, sygn. Akt 2/50/0/3.1/830

²⁶ Szerzej w: „Bieżeńiec”, nr 4 z 4 X 1915 r. (pismo wydawane w Moskwie w języku rosyjskim dla polskich uchodźców).

²⁷ Szerzej na ten temat: T. Jabłoński, Młodość mego pokolenia, Warszawa 1977, a także: Pamiętniki chłopów. Seria 2, pamiętnik nr 6, Warszawa 1936

²⁸ W. Jemielity, Ewakuacja urzędów i ludności guberni łomżyńskiej do Rosji (1914-1918), w: Studia Podlaskie, tom XVIII, Białystok 2009/2010

(wśród nich m.in. urzędy i placówki pocztowe z Małkini, Broku, Zarąb Kościelnych, Nura, Czyżewa, Ostrowia Łomżyńskiego i Sztab Sałtykowski)²⁹. Skierowane one zostały do różnych guberni w części środkowej Rosji, jednak największe ich zagęszczenie występowało m.in. w guberni moskiewskiej, włodzimierskiej, jekaterynosławskiej, orłowskiej i twerskiej. Część z nich, z etatowym sprzętem, skierowano do nowych miejsc przeznaczenia i zarazem pracy. Dla guberni łomżyńskiej wyznaczono 14 takich urzędów a wśród nich poczty z Małkini i Zarąb Kościelnych. Rozmieszczono je równomiernie we wszystkich guberniach moskiewskiego okręgu pocztowo- telegraficznego. Informacje o miejscu funkcjonowania tych urzędów były podane w prasie emigracyjnej z objaśnieniami dla uchodźców, że poprzez te urzędy mogą oni odzyskać nie odebraną wcześniej korespondencję i inne wywiezione należności. W tym celu powinni złożyć wnioski do wymienionych kierowników urzędów pocztowych lub pocztowo-telegraficznych, podając swój adres. Pracowników Urzędu Pocztowo - telegraficznego z Małkini ewakuowano do guberni moskiewskiej. Skierowani zostali razem ze swoim majątkiem, wyposażeniem oraz dokumentacją do miasta „Siergijew Posad” gdzie niejako z marszu rozpoczęli pracę. Miasto to leżało przy linii kolejowej Moskwa-Jarostaw i było oddalone o 70 km. od Moskwy w kierunku północnym. W podobnej sytuacji znalazła się też poczta z Zarąb Kościelnych która skierowana została na tych samych warunkach do Korabanowa w guberni włodzimierskiej. Pozostałe 23 urzędy z guberni łomżyńskiej dostały polecenie przekazania swojego majątku przewiezionego z Polski oraz dokumentów i pieniędzy do zbiorczych urzędów (stacji) pocztowo- telegraficznych, zorganizowanych tam na miejscu. Majątek i wyposażenie placówek pocztowych m.in z Nura, Broku, Ostrowi Mazowieckiej i tzw. Sztabu Sałtykowskiego (garnizonu Komorowo) zgromadzono w stacji zbiorczej w Jekaterynosławiu. Majątek urzędu z Czyżewa przesłano do Orła (stolicy guberni). Adresy tych stacji zbiorczych były również drukowane w gazetach skierowanych do środowisk uciekinierów z Polski. Podobne stacje zbiorcze dla ewakuowanego majątku urzędów pocztowych z innych guberni z terenów Królestwa Polskiego powstały w Orle i w Tule. Ewakuowane urzędy administracyjne (gminy, powiaty) oraz indywidualni interesanci mogli prowadzić i przysyłać korespondencję właśnie przez te stacje zbiorcze lub przez wymienione kilka urzędów rozlokowanych w różnych częściach okręgu moskiewskiego. Inaczej postąpiono natomiast z personelem tych urzędów, które przekazały swój majątek i dokumenty. Zostali oni porozsyłani do innych miast i guberni. I tak np. obsada personalna poczty z Ostrowi Mazowieckiej trafiła do Złotonoszy w guberni połtańskiej, obsada Nura do Muromu w guberni włodzimierskiej, zaś obsada Sałtykowskiego Sztabu do Łozowej w guberni jekaterynosławskiej. Personel poczty w Czyżewie pozostawiono w Orle a personel z Broku wysłano do Gelmazowa w guberni połtańskiej.

Sytuacja w Rosji skomplikowała się zimą i wiosną 1917 r. W wyniku rewolucji lutowej utworzony został Rząd Tymczasowy który specjalnym dekretem z dnia 15 marca 1917 roku powołał Komisję Likwidacyjną do spraw Królestwa Polskiego. Zadaniem tej komisji było przygotowanie dokumentów do likwidacji wszelkich urzędów i spraw gospodarczych dotyczących Królestwa Polskiego. W wyniku kolejnej rewolucji, październikowej i kolejnych przemian rewolucyjnych w Rosji, przeobrażeniom podlegała też Komisja Likwidacyjna i jej zadania. Decyzjami władz rewolucyjnych przyśpieszono proces likwidacji wspomnianych biur, urzędów i instytucji Królestwa Polskiego. W styczniu 1918 roku zlikwidowano wywiezione instytucje i urzędy Guberni Łomżyńskiej razem ze wszystkimi organami władzy i urzędami administracji terenowej³⁰. W następnej kolejności postanowiono m.in. zlikwidować wszystkie urzędy pocztowo-telegraficzne i pocztowe z terenów Królestwa Polskiego³¹. W międzyczasie cały majątek urzędów, podlegających Zarządowi Okręgowemu Poczt w Grodnie (któremu podlegały też urzędy z Guberni Łomżyńskiej), został zgromadzony w Orle (Rosja) i przygotowany do wysyłki do Polski.

Nie zrealizowano jednak tego przedsięwzięcia na skutek decyzji ówczesnych władz rewolucyjnych. Sprawami likwidacji poczt zajmował się Rosyjski Ludowy Komisariat Poczt i Telegrafów na czele z komisarzem pocztowym Podbielskim. Na mocy postanowień tego komisariatu z dnia 19 kwietnia 1918 roku oraz dekretu nr 10749 przesłanego 16 maja 1918 roku, skasowano wszystkie urzędy pocztowe i pocztowo-telegraficzne Królestwa Polskiego a cały majątek i inny inwentarz polecono przekazać biuram rosyjskim. W ten sposób zakończył działalność również i urząd z Małkini a część

²⁹ Szerzej w: „Bieżeńiec”, nr 4 z 4 X 1915.

³⁰ W. Jemielity, Ewakuacja urzędów....

³¹ Sprawozdanie Ministerstwa Poczt i Telegrafów z czynności w okresie od 1 lipca 1920 roku do 30 kwietnia 1921 roku, w: Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczt i Telegrafów nr 23 z 14 maja 1921 roku.

polska jego pracowników rozpoczęła starania o powrót do rodzinnych domów. Sporządzone opisy i wykazy majątku zlikwidowanych urzędów pozostały w Moskwie i ślad po nich jak i po przekazanym majątku zagań.

W czasie okupacji niemieckiej 1915-1918.

Po wkroczeniu wojsk niemieckich na tereny Królestwa Polskiego podzielono ten obszar na dwie strefy okupacyjne: pruską i austriacką. W części pruskiej w tzw. Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim, utworzonym z dawnych guberni: warszawskiej, płockiej, łomżyńskiej oraz części guberni siedleckiej i piotrkowskiej, odtworzenie poczty zaczęło od organizowania i otwierania w większych miastach i niektórych miasteczkach powiatowych, placówek poczty niemieckiej³². Władze okupacyjne pozwalały na funkcjonowanie tylko poczty polowej i wspomnianych placówek cesarsko-niemieckiej administracji pocztowej i telegraficznej w Polsce. Do końca 1915 roku utworzono 40 takich placówek w terenie a w roku następnym dodatkowo kolejnych 13. Na obszarze byłej guberni łomżyńskiej uruchomiono 7 poczt dla korespondencji cywilnej. Otworzono je m.in. w Łomży, Ostrołęce, Ostrowi, Makowie, Kolnie, Szczuczynie i w Wysokiem Mazowieckiem³³.

Na skutek zniszczonych przez Rosjan całkowicie linii kolejowych i obiektów pocztowych, przewóz poczty oparto początkowo na transporcie wozowym. Po odbudowaniu linii kolejowych oraz obiektów infrastruktury kolejowej i pocztowej przywrócono ruch pocztowy wykorzystując wagony kolejowe. W Małkini po odbudowaniu linii kolejowej Warszawa- Małkinia- Łapy i stacyjnej infrastruktury funkcjonowała placówka poczty polowej a stacja kolejowa stanowiła lokalną pocztową bazę przeładunkową.

Poczta w Małkini w II Rzeczypospolitej.

Poczta w Małkini Górnej wznowiła swoje działania już w listopadzie 1918 roku. Zorganizowana w błyskawicznym tempie od nowa, była jedną z 10 poczt, które jako pierwsze wznowiły swoje działania na terenach byłej guberni łomżyńskiej, nazwanej teraz tymczasowo „Ziemią Łomżyńską”. W tym samym czasie służbę podjęły sąsiednie urzędy pocztowe m.in. w Ostrowie Łomżyńskim, Ostrołęce oraz w Węgrowie i Sokołowie Podlaskim na „Ziemii Siedleckiej”³⁴. W następnych tygodniach i miesiącach rozpoczęły pracę kolejne urzędy w Czyżewie a także w pobliskim Ciechanowcu.

W 1920 roku otwarto ponownie pocztę w Zaręczach Kościelnych oraz nową placówkę w Porębie nad Bugiem. Obiektywne trudności sprawiły, że nie wszystkie z 37 obsłóg etatowych urzędów pocztowych, pracujących w 1915 roku na terenie guberni łomżyńskiej, przed ich ewakuacją w głąb Rosji i tam likwidacją, mogły stanąć do pracy w tak szybkim tempie. Związane to było nie tylko z brakiem sprzętu pozostawionego w Rosji, ale i z brakiem wykwalifikowanej kadry, ponieważ nie wszyscy ewakuowani pocztowcy wrócili. Część z nich, narodowości rosyjskiej, pozostała w rodzinnym kraju. Na skutek reorganizacji wszystkie urzędy pocztowe w Polsce podzielono tymczasowo na 4 kategorie (oprócz kilku największych które zaliczono do pozaklasowych)³⁵. Urzędy w większych miastach regionu jak w Łomży czy w Siedlcach zaliczono do kategorii II. Do kategorii III zaliczono urzędy w pozostałych miastach powiatowych (np. Ostrołęka, Ostrów Łomżyński, Sokołów, Węgrów) oraz były „kontory pocztowe” w pozostałych miastach, nie będących siedzibami powiatów. Do kategorii IV zostały zaliczone wszystkie inne urzędy pocztowe i pocztowo - telegraficzne w tym i w Małkini. Zaszeregowanie do odpowiedniej kategorii było ważne, ponieważ wiązało się z przyznaniem odpowiedniej ilości środków na utrzymanie, tworzenie i funkcjonowanie określonych struktur oraz miejsc pracy. Dynamiczny rozwój placówek pocztowych został czasowo zatrzymany przez wojnę bolszewicką w 1920 roku. Kolejny raz działalność poczty w Małkini została zawieszona i w większości ewakuowana jednak do ostatnich godzin przed wtargnięciem bolszewików do Małkini, utrzymywano dla potrzeb wojska łączność telefoniczną i telegraficzną. Po sierpniowej kontrofensywie Wojska Polskiego, przystąpiono natychmiast do odbudowy systemu. Już na początku września 1920 roku praca urzędu we wszystkich relacjach

³² Szerzej w: A. Kurczyński, Poczty polskie i obce w Warszawie do 1918 roku, Warszawa 2016, s.392 i następ.

³³ Gazeta Świąteczna nr 1832 z 1916.

³⁴ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pocht i Telegrafów nr 1 z 1919 r.

³⁵ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Pocht i Telegrafów nr 7,10,17 z 1919 r.

(pocztowej, telefonicznej i telegraficznej) została błyskawicznie przywrócona³⁶. Pod względem zasięgu terytorialnego urząd w Małkini obsługiwał wówczas wszystkie wsie gmin: Orło i Prostyń oraz część wsi z gminy Zaręby Kościelne oraz Nura³⁷. W kolejnych latach zwiększano systematycznie zakres usług dla klientów indywidualnych. W 1921 roku dział telegraficzny Urzędu Pocztowego w Małkini uzyskał uprawnienia do prowadzenia korespondencji przy pomocy telegramów prywatnych³⁸. Obsługa małkińskiego telegrafu jako bazowej stacji telegraficznej zobowiązana była nadawać oraz przyjmować i rozdzielać napływające telegramy na poszczególne kierunki. Został określony również czas pracy tej części urzędu w godzinach od 8 rano do godz. 24 (ten wymiar pracy był określany na specjalistycznych schematach i informatorach za pomocą symbolu N/2). Podobny czas pracy określono również dla sąsiedniej placówki w Ostrowie Łomżyńskim. Pozostałe okoliczne placówki jako stacje końcowe pracowały w zmniejszonym zakresie godzin.

Kolejna reorganizacja struktur organizacyjnych poczt nastąpiła w 1921 roku. Wprowadzono wówczas 5 klas organizacyjnych oraz określono 3 stopniowy podział dla agencji pocztowych jako placówek niższego szczebla organizacyjnego. Zaszeregowanie do konkretnej klasy urzędu pocztowego lub stopnia agencji pocztowej zależęć miało od natężenia pracy w danej placówce. Urząd Pocztowo-Telegraficzny w Małkini ponownie zaliczony został do klasy IV dla której określono ilość jednostek pracy w skali rocznej od 150001 do 330000³⁹. Wspomniane natomiast agencje pocztowe, dzieliły się na trzy szczeble. Najbardziej obciążane pracą agencje otrzymywały 1 stopień a najmniej 3. Wszystkie urzędy pocztowe i pocztowo-telegraficzne pozostawały w równorzędnym do siebie stosunku służbowym i podlegały bezpośrednio dyrekcjom poczt i telegrafów⁴⁰. Powoli zwiększał się również stan placówek pocztowych w powiecie ostrowskim. Do funkcjonujących już poczt w Ostrowi, Małkini, Czyżewie, Nurze, Porębie i Zarębach Kościelnych dołączyły dwie nowo utworzone agencje pocztowe: w Broku i w Długosiodle⁴¹. Na przełomie zaś lat dwudziestych i trzydziestych powstały kolejne agencje pocztowe m.in. w Andrzejewie (1927r) i Sadownem Węgrowskim (1928r) w sąsiednim powiecie. Ponadto w 1931 roku powstał urząd pocztowy V klasy w Komorowie k. Ostrowi Mazowieckiej⁴². Placówka pocztowa w Komorowie istniała od 1926 roku w oparciu o urządzenia i pomieszczenia stacji kolejowej natomiast od 1931 roku funkcjonował już tu autonomiczny urząd pocztowy.

W połowie lat dwudziestych XX wieku poczta w Małkini była dobrze rozpoznawalna na mapie połączeń pocztowo-kolejowych i stanowiła punkt odniesienia dla miejscowości sąsiednich. Jako przykład udoskonalania funkcjonowania ówczesnego systemu adresowego może służyć zmiana nazwy Urzędowi Pocztowemu kl.VI w Stoczku Węgrowskim. Dla łatwiejszego rozpoznawania lokalizacji tego urzędu władze pocztowe postanowiły zmienić mu nazwę z dotychczasowej w „Stoczku Węgrowskim” na „Urząd Pocztowy w Stoczku k. Małkini”. Nie był to przypadek odosobniony. Takie oznakowanie urzędów i agencji było wówczas stosowane i z tych samych względów została m.in. oznakowana np. Agencja Pocztowa w Andrzejewie k. Czyżewa, Miało to swoje znaczenie przy nadawaniu przesyłek do tych miejscowości z głębi kraju, ponieważ ułatwiało wstępne segregowanie przesyłek i kierowanie ich do odpowiednich kolejowych stacji bazowych i „pól rozdzielczych”⁴³. Ostrow Mazowiecka oznakowana była numerem 388 takiego pola i taki sam numer miały m.in. placówki pocztowe w Broku i Porębie. Oznaczało to, że przesyłki do tych miejscowości były kierowane do Ostrowi i dopiero tam rozdzielane do konkretnych poczt.

Okres II Rzeczypospolitej to też czas dalszego pogłębiania współpracy poczty i kolei. Ta symbioza była szczególnie widoczna na przykładzie Małkini. Rozwój jednego członu bez rozwoju drugiego nie byłby możliwy. Kolej stanowiła wówczas podstawowy środek przewozu i transportu poczty. Jej rola w tym zakresie wzrastała z każdym rokiem. Równolegle wzrastała też

³⁶ Tamże, nr 22 z 11 września 1920.

³⁷ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych, Warszawa 1933 rok.

³⁸ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczt i Telegrafów nr 40 z 1921.

³⁹ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczt i Telegrafów nr 31 z 1921.

⁴⁰ W. Breński, Państwowe Przedsiębiorstwo Poczta Polska, Telegraf i Telefon w systemie społeczno-gospodarczym państwa polskiego 1918-1991, UWM Olsztyn 2008, s.32

⁴¹ Spis Urzędów i Agencji Pocztowych, Telegraficznych i Telefonicznych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej oraz stacji kolejowych, upoważnionych do wymiany telegramów prywatnych

⁴² Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczt i Telegrafów nr 12 z 30 czerwca 1930r, i nr 11 z 14 lipca 1931.

⁴³ DZ.U. Generalnej Dyrekcji Poczt i Telegrafów nr 4 z 30 stycznia 1926 r.

każdego roku ilość przesyłek pocztowych odprawiana przez pocztę w Małkini. Współpraca tych dwóch filarów komunikacyjnych oparta była nie tylko na dobrych relacjach sąsiedzkich, ale miała również swoje podstawy prawne, uregulowane na drodze ustawowej. Ustawa o poczcie, telegrafii i telefonii stawiała pocztę na pozycji uprzywilejowanej w zakresie organizacji przewozów i świadczenia usług ze strony kolei⁴⁴. Kolej była zobowiązana na żądanie zarządu poczt m.in. do zabezpieczania odpowiednich środków do przewozu ładunków pocztowych oraz udostępniania na terenie stacji pomieszczeń i budynków. Pomieszczenia na potrzeby poczty, telefonu czy telegrafu musiały być wcześniej przez kolej odpowiednio przystosowane. Kolej też odpowiadała za utrzymanie eksploatacyjne tych budynków i urządzeń oraz była zobowiązana do wyznaczania placów na składowiska dla potrzeb poczty a nawet do przekazywania placów pod budowę budynków mieszkalnych dla pocztowców. Wszystkie perony i przejścia przez tory kolejowe musiały być dostosowane do przejazdu przez nie pojazdów pocztowych w celu ułatwienia załadunku poczty na wagony i ambulansy pocztowe. Na żądanie poczty wyznaczane i podstawiane były wagony towarowe do przewozu ładunku. Adaptowano również w tym celu części wagonów osobowych. Poczta miała też wpływ na układanie rozkładu jazdy pociągów osobowych ze względu na doczepianie do nich ambulansów pocztowych. Cechą charakterystyczną tych relacji były również wzajemne rozliczenia. Poczta była potraktowana również bardzo ulgowo w kwestii opłat dla kolei za przewóz przesyłek pocztowych. Taki sposób rozrachunków, stosowany w czasach rozbiórów Polski (wprowadzony w Królestwie Polskim w 1873 roku) został utrzymany również i w odrodzonej Rzeczypospolitej⁴⁵. Dokładniejsze i bardziej obiektywne rozliczenia dotyczyły jedynie kosztów eksploatacji infrastruktury kolejowej przez pocztę. Charakterystyczny dla stacji kolejowej w Małkini z tego okresu był widok budynków pocztowych, instalacji, urządzeń pocztowo-telekomunikacyjnych, a także wózków pocztowych na peronach.

Dość szczególnym wyróżnikiem i podkreśleniem ważności węzła kolejowo-pocztowego było funkcjonowanie w Małkini tzw. „poczty peronowej” zabezpieczającej usługi pocztowe podróżującym. Świadczyło to również o zapotrzebowaniu na takiego typu usługi oraz o znacznym natężeniu ruchu osobowego. Poczty peronowe sprzedawały znaczki pocztowe i kartki pocztowe, przyjmowały i wydawały telegramy oraz przesyłki zwykłe i polecane, zarówno w obrocie krajowym jak i zagranicznym⁴⁶. W nagłych przypadkach można było nadać telegram do Małkini dla podróżującego pociągiem pasażera na liniach przechodzących przez ten węzeł kolejowy. Służby kolejowe w takim przypadku miały obowiązek odszukać takiego podróżnego w pociągu podczas postoju pociągu na stacji i dostarczenia mu telegramu. Podróżujący mogli też nadawać telegramy za pośrednictwem konduktorów, którzy po odebraniu takiego zlecenia nadawali telegram na stacji w Małkini. Usługi te związane były z szerszym wykorzystywaniem telegrafu kolejowego. Został on włączony w sieć usług świadczonych dla ludności w ramach tzw. „pomocniczej służby telegraficznej w zakresie pełnym”. Znaczyło to, że telegraf kolejowy stacji Małkinia był uprawniony do przyjmowania i nadawania oraz odbierania i doręczania wszelkiego rodzaju telegramów (państwowych i służbowych oraz telegramów prywatnych). Nie realizowano jedynie telegramów dotyczących przekazów pieniężnych.

Obsługa terenów wiejskich.

W pierwszych latach II Rzeczypospolitej niewiele zmieniło się w zakresie świadczenia usług pocztowych na terenach wiejskich. Jak wspomniano, każdy urząd pocztowy obejmował swoim zasięgiem działania wyznaczony teren tzw. „obszar pocztowy”. Obszar ten dzielił się na dwie części: „obszar pocztowy miejscowy”, obejmujący tereny zwartej zabudowy miejscowości, w której urząd funkcjonował (ze zorganizowaną służbą doręczeń do domów i mieszkań prywatnych) oraz „zamiejscowy obszar pocztowy”. Zamiejscowy obszar pocztowy obsługiwany był głównie przez pośtańców gmin i gromad. Decyzją Ministerstwa spraw Wewnętrznych, gminy i gromady (wsie) zobowiązane były do odbierania korespondencji pocztowej z właściwego sobie urzędu pocztowego

⁴⁴ Obwieszczenie Ministra Poczt i Telegrafów z dnia 4 sierpnia 1933 r. W sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 3 czerwca 1924 r. O poczcie, telegrafii i telefonii.

⁴⁵ Szerzej: W. Winek, Posyłki kolejowymi kuryerkami. Historia polskich wagonów pocztowych, w: Rynek Kolejowy nr 12 z 2021.

⁴⁶ W Okręgu Warszawskim Poczt i Telegrafów funkcjonowało 8 poczt peronowych, m.in. 2 w Warszawie oraz Łodzi, Białymstoku, Siedlcach, Koluśkach oraz Kutnie i Małkini. Szerzej w: Spis Urzędów i Agencji Pocztowych, Telegraficznych i Telefonicznych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej oraz stacji kolejowych, upoważnionych do wymiany telegramów prywatnych. Stan na dzień 1 lipca 1936 roku

poprzez wysyłanych w tym celu posłańców gminnych. Odbiór przesyłek następował w uzgodnione dni tygodnia. Każdy posłaniec gminny lub gromadzki (woźny, stróż lub stójka) musiał być wyposażony w specjalną książkę doręczeń która jednocześnie stanowiła dowód, że jej posiadacz jest osobą uprawnioną. Do tej książki na pocztę wpisywano osobno korespondencję dla gminy lub gromady i osobną dla odbiorców indywidualnych. Korespondencja gminna musiała być przenoszona w specjalnej teczce zamykanej na klucz, bez możliwości dostępu do niej przez posłańca. Za dostarczanie korespondencji indywidualnej mogła być pobierana opłata w wysokości uchwalonej przez gminę lub gromadę⁴⁷. Mieszkańcy z tak obsługiwanych wsi mogli złożyć zastrzeżenie w urzędzie pocztowym, że będą odbierać przesyłki osobiście i wówczas otrzymywali przez posłańca tylko stosowne powiadomienia o nadejściu przesyłki. Przesyłanie i odbiór ważniejszych dokumentów było jednak dość skomplikowane jeszcze przez szereg lat. O nadejściu ważnej przesyłki powiadamiany był adresat np. przez posłańca wioskowego gminnego lub pocztowego. Odbiór przesyłki odbywał się na pocztę. Adresat, aby odebrać przesyłkę w urzędzie pocztowym musiał mieć poświadczenie tożsamości uzyskiwane np. od sołtysa, rzadziej z gminy lub parafii. Dodatkowo, jeżeli odbiorca był niepiśmienny to musiał mieć ze sobą świadka do podpisu (który często nie robił tej przysługi za darmo)⁴⁸. Splot tych uwarunkowań sprawiał, że odbiór przesyłki czasami wymagał specjalnych przygotowań i organizowania specyficznej wyprawy ze wsi oddalonej o kilka lub kilkanaście kilometrów do wskazanego urzędu pocztowego

Poczty powiatu ostrowskiego w okresie kryzysu światowego.

Wielki, światowy kryzys finansowy lat trzydziestych dotknął również i tę branżę. Spadek ruchu przesyłek i połączeń telegraficzno-telefonicznych na skutek zastoju gospodarczego spowodował, że zmalało okresowo zapotrzebowanie na tego usługi również i w powiecie ostrowskim. Efektem tego była wymuszona reorganizacja placówek pocztowych. Dotychczasowe urzędy pocztowe m.in. w Nurze, Zarębach Kościelnych straciły w 1933 roku swój status i zostały przemianowane na agencje pocztowe a istniejącym dotychczas agencjom pocztowym w m.in. w Broku, Porębie czy Andrzejewie obniżono stopnie organizacyjne⁴⁹. Urząd Poczto-Telegraficzny w Małkini wyszedł z tych lat zapaści na tyle obronną ręką, że nie dokonywano w nim drastycznych zmian organizacyjnych. Po wyjściu z kryzysu nastąpił okres wielkiej ekspansji poczty. Popularyzacja telefonizacji, wprowadzenie radiofonizacji oraz rozszerzanie działalności bankowej w ramach P.K.O. (Pocztowej Kasy Oszczędności), miały przyczynić się do wzrostu roli poczty w życiu społecznym a przede wszystkim przynosić rentowność⁵⁰. Istotne zmiany organizacyjne w funkcjonowaniu urzędów pocztowych w połowie lat trzydziestych wprowadzone zostały Rozporządzeniem Ministra Poczt i Telegrafów z dnia 31 sierpnia 1935 roku w sprawie organizacji państwowego przedsiębiorstwa „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” oraz wydanej do tego rozporządzenia Instrukcji organizacyjnej⁵¹. Po raz pierwszy dokonano trójstopniowego podziału terenowego struktur w poszczególnych dyrekcjach, wprowadzając Rejony Telefoniczno-Telegraficzne (obejmujące kilka powiatów, dla Małkini i powiatu ostrowskiego w Łomży) oraz Obwodowe Urzędy Poczto-Telekomunikacyjne, których granice w większości przypadków były zbieżne z granicami powiatów. Obwodowe urzędy zostały utworzone dla sprawniejszego kierowania i kontrolowania jednostek pocztowych w terenie. W skład Obwodowego Urzędu w Ostrowi Mazowieckiej weszły trzy urzędy pocztowo-telekomunikacyjne (Ostrów Maz., Małkinia i Komorowo k. Ostrowi), 7 agencji pocztowych: Brok, Długosiodło, Jelonki, Nur, Poręba, Wąsewo, Zaręby Kościelne oraz 1 pośrednictwo pocztowe w Zuzeli (bezpośrednio podległe urzędowi w Małkini). Ponadto w skład tego obwodu wszedł również Posterunek Teletechniczny w Małkini. Posterunek ten podporządkowany pod względem organizacyjnym urzędowi pocztowemu w Małkini, a pod względem fachowym nadzorowi teletechnicznemu w Łomży. Do jego zadań należało m.in. utrzymanie w sprawności istniejących oraz budowa nowych urządzeń teletechnicznych na wyznaczonym obszarze⁵².

Ujednociono też nazewnictwo różnego rodzaju urzędów. Dla urzędów prowadzących dział

⁴⁷ DZ.U. Generalnej Dyrekcji Poczt i Telegrafów nr 35 z 2 października 1926.

⁴⁸ Szerzej o tych problemach w: Z. Borcz, Polskie Poczty, Wrocław, 1992, s.101

⁴⁹ Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Okręgu Poczt i Telegrafów w Warszawie nr 9 z 22 maja 1933 roku

⁵⁰ Szerzej o tych działaniach w zbiorze dokumentów pocztowych, Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Poczt i Telegrafów w Warszawie, nr 7 z dnia 27 czerwca 1938.

⁵¹ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczt i Telegrafów nr 20 z 14 września 1935.

⁵² Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Okręgu Poczt i Telegrafów w Warszawie nr 3 z 21 lutego 1936.

pocztowy oraz telefon i telegraf przyjęto nazwę: urząd pocztowo-telekomunikacyjny (u.p.t.). Taka też była od tej pory nazwa Urzędu Pocztowo-Telekomunikacyjnego w Małkini. Rozporządzenie to wprowadziło również nowe zasady klasyfikacji urzędów i agencji pocztowych. Zaniechano stosowania dotychczasowej zasady ilości przepracowanych jednostek pracy jako podstawy oceny i klasyfikacji. Według nowych zasad, głównym miernikiem zakwalifikowania danej placówki do odpowiedniej klasy lub stopnia był czynnik ekonomiczny, czyli przeciętny, miesięczny obrót finansowy, obliczany w skali roku. Po dokonaniu przeklasyfikowania urząd w Małkini według „kryterium ekonomicznego” otrzymał również klasę IV (suma wpływów finansowych z trzech działów: pocztowego, telegraficznego i telefonicznego dla tej klasy określona została w przedziale 2001-5000zł miesięcznie).

Integralną częścią składową każdego urzędu pocztowo-telekomunikacyjnego był również dział telegraficzno-telefoniczny. W powiecie ostrowskim funkcjonowały dwa całkowicie wyposażone urzędy: w Ostrowi i w Małkini (urząd w Komorowie nie posiadał centrali telefonicznej). Pozostałe urzędy pocztowe w terenie zostały połączone napowietrznymi liniami telefonicznymi z wymienionymi urzędami pocztowo-telekomunikacyjnymi. Umożliwiało to przesłanie telegramów ze stacji bazowej do najbliższego urzędu pocztowego oraz prowadzenie rozmów z tzw. „rozmównicy”. Stworzono możliwość zamówienia rozmowy telefonicznej na określony dzień i godzinę. Służby pocztowe powiadamiały wówczas wskazaną osobę, która miała określony termin do stawienia się do rozmównicy, aby przeprowadzić rozmowę z zamawiającym. Był to najbardziej popularny środek porozumiewania się tą drogą w okresie międzywojennym. W urzędzie w Ostrowi Mazowieckiej funkcjonowała centrala telefoniczna z łącznicą dwunumerową tzn. o możliwości podłączenia do niej 99 numerów (abonentów) telefonicznych⁵³. Dodatkowo do każdego numeru głównego mógł być podłączany telefon równoległy o tym samym numerze. Ponadto do telefonu głównego, mogło być podłączane kolejnych 7 telefonów w tym samym budynku za pomocą tzw. małej „centrali abonentowej”, obsługiwanej ręcznie przez osobę przeszkoloną. Centrala telefoniczna w Ostrowi Mazowieckiej obsługiwała jednocześnie w ramach swoich numerów obszar Komorowa oraz urzędy gmin w Jelonkach i w Jasienicy. Niewiele wówczas osób i instytucji mogło sobie pozwolić jednak na koszt założenia indywidualnej linii telefonicznej zakończonej telefonem. Dlatego też nawet w miejscowościach gminnych oraz osadach i miasteczkach telefony indywidualne były rzadkością. Obowiązkowo uruchamiano telefony w urzędach gmin i na posterunkach policji. W powiecie ostrowskim sytuacja pod tym względem nie odbiegała od ogólnej normy. W Broku były 4 numery telefoniczne (Zarząd Miejski, posterunek policji i dwa numery do nadleśnictw), podobna sytuacja była w gminie Poręba. W Nurze funkcjonowały 3 numery (Zarząd Gminny, policja i plebania), w Zarębach Kościelnych 2 numery (gmina i policja). Nieco inaczej przedstawiał się ten problem w Małkini, gdyż w urzędzie pocztowo-telekomunikacyjnym funkcjonowała centrala telefoniczna. Była to podobnie jak w Ostrowi centrala dwunumerowa o możliwości obsługi 99 głównych abonentów. Większość miejscowych abonentów telefonicznych mieściła się wzdłuż ulicy Nurskiej (poczta, komenda garnizonu wojskowego, posterunek policji a także prywatni przedsiębiorcy jak np. skład mat. budowlanych i opałowych, sklep win i wódek, czy fabryka narzędzi rolniczych i odlewnia żelaza) a także w rejonie stacji kolejowej i budynków pocztowych tam umieszczonych. Jedynym telefonem zainstalowanym po drugiej stronie torów w rejonie ulic: Kościelnej i Brokowskiej był telefon w Zarządzie Gminy Orło mający swoją siedzibę przy ulicy Kościelnej 27 (numer telefonu 32)⁵⁴.

Listonosze wiejscy.

Wprowadzenie 1 sierpnia 1938 roku, we wschodniej części Okręgu Pocht i Telegrafów w Warszawie obligatoryjnie funkcji i etatów tzw. „listonoszy wiejskich”, obsługujących tzw. „obszary zamiejscowe” stworzyło nową jakość⁵⁵. Była to kolejna innowacja i istotny krok w rozszerzaniu i podnoszeniu na wyższy poziom usług pocztowych wśród okolicznej ludności. Listonosz wiejski to była pewnego rodzaju instytucja pocztowa. Przyjmowali oni i doręczali wszelkie przesyłki pocztowe (m.in. paczki i przekazy pieniężne), pośredniczyli w prenumeracie czasopism, sprzedawali znaczki pocztowe oraz pośredniczyli w obrocie czekowym i oszczędnościowym w ramach P.K.O. Przyjmowali również do nadania telegramy. Zasady doręczeń na terenie Warszawskiej Dyrekcji

⁵³ Spis Abonentów sieci telefonicznych państwowych i koncesjonowanych w Polsce na 1938 rok, s. 986

⁵⁴ Spis Abonentów sieci..., s. 978

⁵⁵ Przegląd Pocztowy, nr 11 z 1938 roku (dotyczyło to również całego powiatu ostrowskiego)

Poczt i Telegrafów zostały szczegółowo określone przez jej dyrektora w specjalnym okólniku⁵⁶. Uregulowano jednocześnie zasady doręczeń zarówno w obszarach miejscowych jak i zamiejscowych (wioskach). W obszarach miejscowości, w której był urząd lub agencja pocztowa dostarczano do domów wszystkie rodzaje przesyłek zwykłych i poleconych oraz wartościowych a także telegramy. Dostarczano też paczki o wadze do 5 kg., a jeżeli miejscowa poczta miała transport konny to rozwożono również paczki o masie do 20 kg. Doręczano też przekazy czekowe, emerytury, renty inwalidzkie oraz tzw. „pensje wdowie” i „sieroce”. W zależności od kategorii miejscowej poczty, listonosze mogli pobierać i wypłacać wymienione należności. W przypadku poczty w Małkini zastosowanie miały przepisy dla urzędów klasy IV i V, dlatego też listonosze małkińscy mogli dostarczać i wypłacać różne świadczenia na miejscu do wysokości 2000 zł, a łącznie mieć przy sobie gotówkę do rozniesienia do 15 000 zł. Na terenach „zamiejscowych obszarów pocztowych” te przepisy były zmienione a listonosze wiejscy mogli posiadać przy sobie nie więcej jak 1000 zł. gotówki, a jeden przekaz nie mógł być większy jak 200 zł. Dostarczali oni na wyznaczonych trasach i obsługiwanych wsiach wszystkie przesyłki i telegramy tak jak w miejscowościach pocztowych. Dostarczali również paczki, ale o wadze tylko do 1kg. Łączna waga zabieranych przez nich w trasę paczek nie mogła przekraczać 5 kg. Nie wszystkie obszary zamiejscowe były jednak obsługiwane przez listonoszy wiejskich. Było ich za mało i działali na kierunkach najbardziej obciążonych. W dalszym ciągu funkcjonowali posłańcy gminni lub wiejscy, którzy roznosili korespondencję zwykłą wszędzie tam, gdzie nie było listonosza wiejskiego. Wprowadzenie funkcji listonosza wiejskiego wiązało się również z wprowadzeniem nowych uregulowań i rozwiązań służbowych i prawnych. Zostały wyznaczone trasy do obsługi ludności, w terenie które nazwano tak jak dawniej „chodami pocztowymi”⁵⁷. Była to nazwa urzędowa i obejmowała ściśle określone trasy pokonywane pieszo przez listonosza z podanymi czasami przybycia do konkretnej wsi czy miejscowości. Taką samą nazwę stosowano również w przypadkach, gdy listonosz używał roweru lub poruszał się konno. Trasę jednego chodu pocztowego tak wyznaczano, aby jego długość nie przekraczała 30 kilometrów dziennie. Określono, że listonosz wiejski ma pokonywać pieszo 1 kilometr trasy w ciągu 15 minut, rowerem zaś w ciągu 5 minut a konno w ciągu 10 minut. Czas pracy listonosza na trasie chodu nie powinien być dłuższy jak 6-7 godzin dziennie. Oprócz tras pokonywanych pieszo stosowano w pracy codziennej coraz powszechniej rowery a rzadziej konie wierzchowe. Jednak rower był bezużyteczny późną jesienią i w czasie zimy. Dlatego też w tych okresach, modyfikowano pracę listonoszy ograniczając codzienne dostarczanie poczty do dwóch- trzech dni w tygodniu. Wynajmowano także pojazdy konne (wozy lub sanie) dla listonoszy na ten okres (Dyrekcja Poczt zwracała koszty ryczałtowe wydatkowane na ten cel). W porozumieniu z władzami gminnymi i sołtysami istniała możliwość organizowania tzw. „lokalnych punktów operacyjnych” czyli miejsca, gdzie o oznaczonej porze gromadzili się oczekujący na pocztę mieszkańcy. Określono również czas pobytu listonosza na takim punkcie, nie mniejszy jak 15 minut. Listonosz wiejski mógł pracować w terenie nie więcej jak 6 godzin dziennie.

Duży nacisk w omawianym okresie stawiano również na otwieranie nowych placówek pocztowych w terenie. Określono m.in. minimalne wymagania lokalowe co do założenia i funkcjonowania agencji pocztowych. Mogło to być np. pomieszczenie o minimalnej kubaturze 20 metrów kwadratowych (14m powierzchnia biurowa i 8m poczekalnia). Konkretnie zadania w tej dziedzinie otrzymały obwodowe urzędy pocztowo-telekomunikacyjne. Podejmowano starania, aby w każdej gminie była przynajmniej jedna placówka pocztowa. Działania te przyniosły wymierne korzyści, jednak nie udało się zrealizować wszystkich zamierzeń w 100%. Wiosną 1939 roku na terenie powiatu Ostrów Mazowiecka funkcjonowały 3 urzędy pocztowo-telekomunikacyjne (Ostrów, Małkinia, Komorowo), 11 agencji pocztowych (Andrzejewo, Brok, Boguty, Brańszczyk, Długosiodło, Jasienica, Jelonki, Nur, Poręba, Wąsewo, Zaręby Kościelne oraz 1 pośrednictwo pocztowe w Zuzeli⁵⁸. Jedynie w gminie Szulborze Koty nie było żadnej placówki pocztowej. Podobna sytuacja występowała również w sąsiednim powiecie węgrowskim, gdzie gmina Prostyń, należąca do obszaru doręczeń urzędu w Małkini, również nie posiadała placówki pocztowej.

⁵⁶ Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Okręgu Poczt i Telegrafów w Warszawie nr 14 z 20 X 1937.

⁵⁷ Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Okręgu Poczt i Telegrafów w Warszawie nr 7 z 27 czerwca 1938.

⁵⁸ Dziennik Zarządzeń dyrekcji Okręgu Poczt i Telegrafów w Warszawie nr 3 z 13 maja 1939.

Zakończenie.

Historię poczty w Małkini tworzyły kolejne pokolenia pocztowców, telegrafistów i pracowników telekomunikacji, zarówno narodowości rosyjskiej jak i polskiej. Nie sposób wymienić wszystkich. W szczególności sposób zapisał się w historii tej placówki jej długoletni naczelnik w okresie II Rzeczypospolitej Jan Czerepiński chociaż nie zrobił nic nadzwyczajnego. Jednak w opiniach współpracowników i następców był wspomniany zawsze dobrze i życzliwie. Przeprowadził on urząd pocztowy przez wszystkie trudne, historyczne momenty bez większych strat i jednocześnie rozwijał go. Swoim codziennym zachowaniem stanowił również przykład postępowania dla swoich podwładnych⁵⁹. Po odejściu na nowe stanowisko służbowe do niedalekiej Warszawy nie zaprzestał kontaktów z małkińską pocztą, niejako swoim „dzieckiem”⁶⁰. Odwiedzał pocztę i byłych współpracowników w Małkini wielokrotnie, również i po II Wojnie Światowej, zawsze otaczany szacunkiem. Kolejną charakterystyczną postacią był Jan Dudziński, ostatni z czwórki naczelników tej poczty okresu międzywojennego. Dotychczasowy asystent w tym urzędzie, naczelnikiem został w 1935 roku⁶¹. We wrześniu 1939r. kierował ochroną i ewakuacją urzędu⁶².

I. Materiały Archiwalne:

- ✓ APB, „Bieżeńiec”, nr 4 z października 1915 roku;
- ✓ APŁ, Obzor Guberni Łomżyńskiej za 1904 rok;
- ✓ APŁ, Korespondencja z 1914 roku między Naczelnikiem Okręgu a Naczelnikiem Kontory w Małkini;
- ✓ AAN, Korespondencja Komitetu Obywatelskiego Gminy Orło z 1915 roku.

II. Źródła drukowane archiwalne, dostępne w Internecie:

- ✓ Cykularz Zarządu Poczty Królestwa Polskiego nr 1 z 4 lutego 1863;
- ✓ Dziennik Urzędowy Generalnej Dyrekcji Poczty i Telegrafów z 1926 roku;
- ✓ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczty i Telegrafów z 1919, 1920, 1921, 1923, 1930, 1931, 1935 roku;
- ✓ Dziennik Zarządzeń Dyrekcji Poczty i Telegrafów w Warszawie z 1933, 1936, 1938, 1939 r.;
- ✓ Echa Płockie i Łomżyńskie z 1899 i 1901 roku;
- ✓ Gazeta Polska z 1862, 1864 i 1866 roku;
- ✓ Kurier Warszawski z 1862 i 1866 roku;
- ✓ Pamiątna Książka w Łomżyńskiej Guberni na 1887 rok;
- ✓ Przegląd Pocztowy nr 1 z 1938 roku;
- ✓ Spis abonamentów sieci telefonicznych państwowych i koncesjonowanych w Polsce na 1938 rok;
- ✓ Spis Urzędów i Agencji Pocztowych, Telegraficznych i Telefonicznych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej oraz stacji kolejowych, upoważnionych do wymiany telegramów prywatnych, cz.1- stan na dzień 1 października 1921, cz.2- stan na dzień 1 stycznia 1926, cz.3- stan na dzień 1 lipca 1936 roku.

III. Opracowania:

- ✓ Bobiński Antoni, Baziewicz Józef Michał, Przewodnik po Królestwie Polskim, T.I., Warszawa 1900, T.II, Warszawa 1902;
- ✓ Bojanowicz Mirosław Artur, Królestwo Polskie- Polska nr 1 na tle historii poczty, Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, Ofic. Wyd. Ateneum 1993;
- ✓ Borcz Zuzanna, Poczty Polskie, Wrocław 1992;
- ✓ Breński Wiesław, Państwowe Przedsiębiorstwo Poczta Polska, Telegraf i Telefon w systemie społeczno-gospodarczym państwa polskiego 1918-1991, UWM Olsztyn 2008;
- ✓ Dobroński Adam Czesław, Ziemia Ostrowska do 1914 roku, Ostrów Mazowiecka 2021;
- ✓ Drzewiecki Przemysław, 150 lat polskiego znaczka pocztowego;
- ✓ Jabłoński Tadeusz, Młodość mojego pokolenia, Warszawa 1977;

⁵⁹ Z Kroniki Poczty w Małkini Górnej.

⁶⁰ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Poczty i Telegrafów nr 13 z 1930.

⁶¹ Dziennik Zarządzeń dyrekcji Okręgu Poczty i Telegrafów w Warszawie nr 12 z 14 sierpnia 1935.

⁶² Z Kroniki Poczty w Małkini Górnej.

- ✓ Jakubik Jerzy, Ambulanse pocztowe w Królestwie Polskim 1869-1915 w: Filatelista nr 9 z 2010 roku;
- ✓ Jemielity Witold, Ewakuacja urzędów i ludności guberni łomżyńskiej do Rosji 1914-1918, [w:] Studia Podlaskie tom XVIII, Białystok 2009/2010;
- ✓ Kurczyński Antoni, Poczty polskie i obce w Warszawie do 1918 roku, Warszawa 2016;
- ✓ Pamiętniki chłopów, seria II, pamiętnik nr 6, Warszawa 1936;
- ✓ Tabela Traktów Poczтовых w Królestwie Polskim ułożona w styczniu 1860 roku
- ✓ Skorowidz Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz i urzędów oraz urzędzeń komunikacyjnych, Warszawa 1933;
- ✓ Winek Włodzimierz, Posyłki kolejowymi kuryerkami, Historia polskich wagonów kolejowych. Rynek kolejowy nr 12/2021;
- ✓ Zinberg I, Skorowidz Królestwa Polskiego, T. I i T.II, Warszawa 1887.

IV. Inne:

- ✓ Kronika poczty w Małkini Górnej;
- ✓ Ilustracja wyróżniająca artykuł : Poczta w Małkini, karta pocztowa z 1914 roku(dzięki uprzejmości Muzeum Kresów i Ziemi Ostrowskiej).